

Драган Ђукановић

Институт за међународну политику и привреду, Београд

РЕПУБЛИКА СРБИЈА И ЦРНА ГОРА – АНАЛИЗА БИЛАТЕРАЛНИХ ОДНОСА И ПРОБЛЕМА НАКОН 2006. ГОДИНЕ*

Сажетак

Односе између Републике Србије и Црне Горе после нестанка њихове заједничке државе 2006. године одликовале су бројне осцилације. Они су умногоме били везани и за интерпесоналне односе између носилаца власти у Београду и Подгорици. Такође, једнострано проглашење косовске независности 2008. године и признање тог чина од стране званичне Подгорице реметило је односе између двеју земаља у каснијем периоду. Ипак, након доласка Српске напредне странке на власт у Србији 2012. године евидентан је нови и повољнији тренд у билатералним односима са Црном Гором. Аутор, с тим у вези, указује и на појачан обим међусобних посета званичника двеју држава током 2013. и 2014. године.

Српско-црногорске односе, како подвлачи аутор, карактеришу и одређени константни проблеми, а који су везани за још увек недефинисану међудржавну границу и положај Срба у Црној Гори/Црногораца у Србији. Такође, значајан проблем представља и одсуство потписивања међудржавног споразума о двојном држављанству између Републике Србије и Црне Горе.

Аутор, ипак, очекује да ће се у наредном раздобљу српско-црногорски односи умногоме побољшати, као и да ће обе државе као „предводнице“ процеса европских интеграција на Западном Балкану то учинити и захваљујући комплементарности њихових

---

* Рад је реализован у оквиру пројекта „Србија у савременим међународним интегративним процесима – спољнополитички, међународни, економски, правни и безбедносни аспекти“ Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије, бр. ОI 179023 за период 2011–2015.

других спољнополитичких циљева (сарадња у региону, сарадња у оквиру међународних организација, и сл.). На самом крају рада аутор истиче да је неопходно да се власти у Београду и Подгорици одрекну лошег наслеђа готово две деценије дугих међусобних размирица и неспоразума, и да додатно интензивирају обострану сарадњу.

Кључне речи: Република Србија, Црна Гора, билатерални односи, границе, мањинске заједнице, двојно држављанство

1. СРПСКО-ЦРНОГОРСКИ ОДНОСИ ИЗМЕЂУ РАСПАДА ДРУГЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ (1991) И СТИЦАЊА НЕЗАВИСНОСТИ ЦРНЕ ГОРЕ (2006)

Након фактичког распада некадашње Социјалистичке Федеративне Републике Југославије и осивања Савезне Републике Југославије, 27. априла 1992. године, сачињене од Републике Србије и Републике Црне Горе, новооснована федерална држава имала је бројне проблеме, а пре свега у вези са међународним санкцијама и другим политичким и ратним околностима које су постојале у окружењу.¹⁾ Први наговештаји разлаза између републичких руководстава у Београду и Подгорици појавили су се већ крајем 1997. године и то после расцепа у раније монолитној владајућој Демократској партији социјалиста Црне Горе (ДПС).²⁾ Већ тада се у Црној Гори поново реafirмише традиционална прошловековна унутрашња линија поделе између снага које су се залагале за јачање субјективитета Црне Горе унутар бивше СР Југославије и оних политичких партија које су желеле очување тадашње федералне заједнице са Републиком Србијом.³⁾

1) Видети: Живко Андријашевић, *Историја Црне Горе*, Vukotić Media, Atlas fondација, Београд, 2015, стр. 343–361.

2) Реч је о партији која је настала трансформацијом некадашњег Савеза комуниста Црне Горе (СКЦГ). *Ibidem*, стр. 343–361.

3) Целокупна савремена историја Црне Горе након нестанка њене државности 1918. године била је обележена унутрашњим поделама, а заправо везаним за њен положај. Са једне стране „бјелашци“ су се безрезервно залагали за уједињење и заједнички живот са суседном Србијом, док су „зеленаши“ били за федералну асоцијацију јужнословенских народа, али често и за независну Црну Гору. Видети: Живко Андријашевић, *Историја Црне Горе*, ор. cit., стр. 254–306.

Најизразитије поделе овим поводом долазе до изражаја током Другог светског рата у окружним унутарцрногорским обрачунима, а по његовом окончању следи конституисање и реafirмисање црногорске државности унутар сложене југословенске државе све до њеног распада. Видети: Радоје Пајовић, *Контрареволуција – четнички и федералистички покрет 1941-1945*, „Обод“, Цетиње, Историјски институт СР Црне Горе, Титоград, 1977, стр. 17–550.

Упоредо са ескалацијом косовске кризе и са почетком војне кампање Северноатлантског савеза на тадашњу СР Југославију од марта до јуна 1999. године додатно се продубљује раздор између власти двеју република чланица. Из Црне Горе је, у међувремену, стигло и неколико предлога за редефинисање постојеће двојне федерације и њено преобликовање у „лабавију” асоцијацију држава.⁴⁾

Исти процес је настављен и после промене власти у Београду, 5. октобра 2000. године, а уследиле су и нове тензије између руководстава Републике Србије и Републике Црне Горе, а у вези са трансформацијом тада већ изразито нефункционалне СР Југославије. Ово је резултирало ојачаним ангажманом Европске уније на ублажавању наведених несугласица, које су претиле да на одређени начин радикализују прилике унутар Црне Горе, те да доведу до значајнијих унутрашњих нестабилности. Резултат оваквог ангажмана било је и формирање државне заједнице Србија и Црна Гора, која је постојала од 2003. до 2006. године.⁵⁾

Треба напоменути да државна заједница није успела да у наведеном временском раздобљу и суштински делује као функционална држава, што је само додатно оптеретило односе између двеју држава чланица. Међутим, пошто је „Уставна повеља државне заједнице Србија и Црна Гора“ предвиђала могућност одржавања референдума у државама чланицама, власти у Црној Гори су, у складу са овим актом, а након претходне сагласности добијене од Европске уније, организовале референдум о државноправном статусу.⁶⁾ На овом референдуму, одржаном 21. маја 2006. године, 55,5% грађана Црне Горе определило се за њену независност.⁷⁾ Убрзо затим је уследило и формално проглашење црногорске независности (3. јун 2006), њено међународно признање и учлањење у

4) Видети документ Владе Републике Црне Горе из августа 1999. године – „Основи нових односа Црне Горе и Србије”, *Време*, Београд, 4. јануар 2001. Документ је садржао елементе за стварање „Савеза независних и суверених држава Црне Горе и Србије”. Овај аранжман је предвиђао *de facto* конфедерацију двеју међународно признатих држава са заједничким органима – председником, Скупштином и Саветом министара.

5) Државна заједница Србија и Црна Гора формирана је 2003. године усвајањем „Уставне повеље” (*Службени лист Србије и Црне Горе*, бр. 1/2003), као темељног конститутивног акта. Међутим, објективно она никада није била у потпуности имплементирана, а треба напоменути и да је државна заједница заправо настала на инсистирање Европске уније потписивањем „Полазних основа за преуређење односа Србије и Црне Горе” (14. март 2002).

6) „Уставна повеља државне заједнице Србија и Црна Гора”, *op. cit.*, члан 60, став 1–3.

7) Услов који је Европска унија поставила пред тадашње власти Црне Горе био је да ће се референдум о њеном статусу сматрати успешним једино уколико се „за” независност изјасни више од 55% изашлих гласача.

бројне међународне организације (Уједињене нације, Савет Европе, Организација за европску безбедност и сарадњу, итд.).⁸⁾

2. ОДНОСИ ИЗМЕЂУ ЦРНЕ ГОРЕ И СРБИЈЕ ПОСЛЕ 2006. ГОДИНЕ – РАЗДОБЉЕ КОНСТАНТНИХ ОСЦИЛАЦИЈА

После проглашења независности Црне Горе дошло је до првобитног, те по многима очекиваног, додатног захлађења односа између Београда и Подгорице. Наиме, тада је у Србији на власти била коалиција окупљена око Демократске странке Србије, а која је активно подржавала Покрет за очување заједничке државе у Црној Гори. Посебно су ови односи били додатно затегнути због чињенице да је Подгорица често у јавном дискурсу говорила о отвореном „мешању” суседне Србије у унутрашње ствари новосуверене државе. Србија је, међутим, убрзо након референдума, односно 15. јуна 2006. године признала Црну Гору, а након свега седам дана били су успостављени и дипломатски односи.⁹⁾ У међувремену током протеклих неколико година отворени су и конзулат Србије у Херцег Новом (март 2011), као и конзулат Црне Горе у Сремским Карловцима (јул 2015).

Влада Црне Горе је још крајем 2006. године, усвојила документ под називом „Спољнополитички приоритети Црне Горе“.¹⁰⁾ У овом стратешком спољнополитичком документу наглашена је евроатлантска перспектива земље, као и њено јасно позиционирање као конструктивног актера и партнера у региону Југоисточне Европе. Наведени документ садржи и констатацију да није могуће успешно приступити Европској унији и/или Северноатлантском савезу (НАТО) без претходног интензивирања билатералне и мултилатералне сарадње у регији Западног Балкана и Југоисточне Европе.¹¹⁾ Но, значајно је напоменути и да је у првој верзији овог документа било посебно указано на значај сарадње ове земље са Републиком Србијом. У том смислу било је наведено да ће Црна Гора са Србијом „наставити да развија тијесне везе због

8) Након проглашења независности Црна Гора је постала 192. чланица Уједињених нација (28. јун 2006). Видети: Живко Андријашевић, *Историја Црне Горе*, оп. cit., стр. 306.

9) „Билатерални односи: Србија“, Министарство вањских послова и европских интеграција Црне Горе, Интернет, <http://www.mvpei.gov.me/rubrike/bilateralni-odnosi/bilateralni-odnosi/srbija>, 18/08/2015.

10) „Спољнополитички приоритети Црне Горе”, Влада Црне Горе, 15. новембар 2007.

11) У преамбули Устава Црне Горе (2007), став 5. јасно се наводи и истиче њена евроатлантска интенција. Ово је једини случај ове врсте у постјугословенској уставној традицији.

низа историјских, културних и економских фактора”.¹²⁾ Било је, истовремено, наглашено да то подразумева однос „равноправног партнерства и уважавања“ Републике Црне Горе од стране судне Републике Србије.¹³⁾ Међутим, у актуелној верзији овог документа, који је у складу са тренутном уставном терминологијом у међувремену преименован у „Вањскополитичке приоритете Црне Горе“, изостао је први наведени цитат из овог документа о „*тијесним*“ везама између двеју држава, а који су условљени различитим чиниоцима, док је други остао.¹⁴⁾

Током расправе о новом Уставу Црне Горе из 2007. године уследила је појава новог низа проблема у односима двеју држава, а који су се односили превасходно на такозвана црногорска идентитетска питања.¹⁵⁾ Очигледна је била намера тада и сада владајуће коалиције Демократске партије социјалиста Црне Горе и Социјалдемократске партије (СДП) да и поред привидног грађанског карактера државе пробају да у текст новог конститутивног аката „уграде“ одређене елементе „редефинисаног“ црногорског националног идентитета.¹⁶⁾ То се односило на службену употребу нововведеног црногорског језика, а потом и на државне симболе, које су још 2004. године промовисале ове владајуће партије.¹⁷⁾ Ово је изазвало, по ко зна који пут, нове поделе унутар црногорског друштва, а званични Београд је, најчешће с правом, често указивао на неадекватан и недефинисан статус Срба у Црној Гори. Такав положај припадника ове заједнице остао је непромењен и до данас.

Односи између Србије и Црне Горе су значајно били погоршани и радикализовани после признања независности Косова од стране власти у Подгорици (9. октобра 2008). Ово је изазвало „бујицу“ реакција у званичној Србији и неколико наредних година је утицало на развој билатералних односа.¹⁸⁾ Иако Црна Гора

12) „Спољнополитички приоритети Црне Горе“, *op. cit.*

13) *Ibidem.*

14) „Вањскополитички приоритети Црне Горе“, Министарство вањских послова и европских интеграција Црне Горе, Подгорица, Интернет, <http://www.mvpei.gov.me/ministarstvo/spoljno-politicki-prioriteti>, 12/08/2015.

15) Драган Ђукановић, „Идентитетска питања’ и линије унутрашњих подела у Црној Гори“, *Међународни проблеми*, год. LXVI, бр. 3–4, ИМПП, Београд, 2014, стр. 395–422.

16) Видети: Драган Ђукановић и Ивона Лађевац, „Концепција ‘уставног национализма’ у конститутивном акту Републике Црне Горе“, *Теме*, год. XXXIV, бр. 2, Универзитет у Нишу, Ниш, 2010, стр. 289–298.

17) Миша Ђурковић, „Како се конституишу нације: црногорски случај“, *Социолошки преглед*, год. XLIV, бр. 1, Београд, 2010, стр. 3–36.

18) Званични Београд је тада прогласио персоном *non grata* тадашњу амбасадорку Црне Горе Анку Војводић.

дуго није успоставила формалне дипломатске односе са Косовом, правдајући то нужношћу укључивања Црногораца у конститутивни акт овог самопрокламованог независног ентитета, јасно је да је да овакав однос Подгорице према Приштини и умногоме утицао на односе са званичним Београдом.¹⁹⁾

Готово истовремено, власти у Подгорици показивале су сталну и неретко неоправдану бојазан од тога да се политички чиниоци власти и опозиције у Србији суштински нису одрекли идеја везаних за оживљавање федералне/конфедералне заједнице са Црном Гором. Тако су оне у сваком потезу званичног Београда, а посебно везано за усвајање стратегије о српској дијаспори 2011. године, виделе бојазан у вези са оспоравањем њене независности и, како се наводило, „грађанског карактера“ државе.²⁰⁾ Наиме, у првобитном тексту овог документа било је истакнуто да Срби у Црној Гори морају постати конститутивни народ, заједно са Црногорцима, иако је ова држава према њеном Уставу из 2007. године била дефинисана као грађанска, а не етнонационална.²¹⁾

Кулминација лоших билатералних односа између Србије и Црне Горе била је везана за, на одређени начин, и интерперсоналне односе између носилаца власти у Београду и Подгорици. Неколико последњих година владавине коалиције окупљене око Демократске странке и тадашњег председника Србије, Бориса Тадића, а посебно након 2008. године, видно је постојало неповерење између двеју земаља, које се суштински променило тек након доласка Српске напредне странке на власт у Србији половином 2012. године.²²⁾ Штавише, поједини представници власти у Подгорици отворено су током кампања за изборе у Црној Гори тврдили да се званични Београд меша у тамошњи изборни процес подршком (про)српској

19) И поред обостраног отварања амбасада Косова и Црне Горе, ови односи су и даље на конзуларном нивоу јер званична Подгорица упорно инсистира да се Црногорцима на Косову осигура уставни третман признате етничке мањине. Но, постоје најаве да ће се ово питање решити до краја 2015. године. Видети: Радомир Томић, „Црногорци у ‘пакету’ са Србима“, *Побједа*, год. LXXI, бр. 17832, Подгорица, 12. август 2015, стр. 2–3.

20) Из првобитног текста ове стратегије избачени су ставови о нужности успостављања „конститутивности“ српског народа у Црној Гори. Видети коначан текст: *Стратегија очувања и јачања односа матичне државе и дијаспоре и матичне државе и Срба у региону*, Министарство вера и дијаспоре Владе Републике Србије, Београд, 2011, стр. 37–38.

21) Видети: Драган Ђукановић, „Занемарени грађанин и ‘свемоћни’ етнос – легитимацијски темељи постјугословенских држава и ентитета“, у зборнику: *Устави у времену кризе: постјугословенска перспектива* (приредили: Милан Подунавац, Биљана Ђорђевић), Факултет политичких наука, Удружење за политичке науке Републике Србије, Београд, 2014, стр. 103–118.

22) „Мило Ђукановић: Односи Црне Горе и Србије никада нису били бољи у новијој историји“, ТАНЈУГ, 27. децембар 2013.

опозицији. Међутим, на последњим парламентарним изборима у Црној Гори, који су били одржани током октобра 2012. године, било је евидентно да таквог мешања није било, те су с тим у вези били сагласни и Подгорица и Београд.

Србија је, током протекле три године, у складу са поступним редефинисањем своје регионалне компоненте спољне политике показала да је спремна да унапреди и односе са Црном Гором. Она, наиме, остварује видан суфицит у економској размени са овом суседном земљом већ дужи низ година.²³⁾ Такође, Србија је спремна да, уз помоћ кредита добијеног од Руске Федерације, током наредних неколико година реконструише властити део пруге Београд–Бар. Ова пруга, која је саграђена још у време друге Југославије (1976) никада није темељније реконструисана иако је овај правац веома битан и за Србију и за Црну Гору. Такође, Србија интензивно гради коридор XI, који би требао ићи од Вршца (на истоку Војводине), преко Београда и централне Србије до црногорске границе.²⁴⁾ Потом ће овај ауто пут бити настављен аутопутем Бар–Бољаре, који од 11. маја ове године гради црногорска страна.²⁵⁾ Сарадња у области енергетике, такође, може бити унапређена између Црне Горе и Србије. То се превасходно односи на коришћење бројних хидроенергетских потенцијала средњег тока реке Лим.

Видно унапређење односа између Србије и Црне Горе потврђује и велики број узвратних посета високих званичника двеју земаља током 2013. и 2014. године. Према подацима Министарства спољних послова Републике Србије само током овог периода било је организовано по шест узвратних посета годишње.²⁶⁾ Међутим,

23) Цитат са *web* странице Министарства спољних послова Србије посвећене билатералним односима са Црном Гором – „Србија остварује значајан суфицит у робној размени са Црном Гором. Робна размена је у 2013. години износила 744,7 мил. евра (извоз 630,8 – увоз 113,9), док је 2014. износила 618,6 мил. евра (извоз 568 – увоз 50,6). Србија је један од најважнијих економских партнера Црне Горе.“ Извор: Интернет, <http://www.mfa.rs/sr/index.php/spoljna-politika/bilateralni-odnosi/117-bilateralni-odnosi/11558-crna-gora?lang=cyr>, 15/08/2015.

Са друге стране, на званичној Интернет презентацији Министарства вањских послова и европских интеграција Црне Горе налази се следећи цитат – „Укупна робна размена у 2012. години износила је 616,14 милиона еура, од чега је увоз износио 532,78 милиона еура, док је извоз износио 83,36 милиона еура. Директне инвестиције из Републике Србије у 2012. години износиле су 26,61 милиона еура.“ Извор: Интернет, <http://www.mvpei.gov.me/rubrike/bilateralni-odnosi/bilateralni-odnosi/srbija>, 12/08/2015.

24) Видети: „Коридор 11“, Министарство грађевинарства и урбанизма Владе Републике Србије, Интернет, <http://mgu.mgsi.gov.rs/lat/koridor-11.php>, 12/08/2015.

25) „Ауто пут Бар–Бољаре“, Интернет, <http://autoput.me/>, 12/08/2015.

26) „Билатерални односи са страним државама: Црна Гора“, Министарство спољних послова Србије, Интернет, <http://www.mfa.rs/sr/index.php/spoljna-politika/bilateralni-odnosi/117-bilateralni-odnosi/11558-crna-gora?lang=cyr>, 12/08/2015.

уколико се реално сагледају односи двеју земаља јасно је да бројна раније отворена питања и даље остају „на столу“ и то без реалног брзог решавања.

3. НАЈЗНАЧАЈНИЈИ ПРОБЛЕМИ У ОДНОСИМА ИЗМЕЂУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ И ЦРНЕ ГОРЕ И МОГУЋНОСТИ ЗА ЊИХОВО ПРЕВАЗИЛАЖЕЊЕ

Већина билатералних проблема између Републике Србије и Црне Горе је готово истоветна проблемима који оптерећују односе међу осталим државама насталим на подручју некадашње Социјалистичке Федеративне Републике Југославије. Они се превасходно односе на разграничење, обострани положај етничких заједница, али и на бројна питања која се односе на чињеницу да је Црна Гора признала једнострано прокламовану независност Косова. Истовремено, Црна Гора са Косовом окончава и вишегодишњи процес међусобног разграничења, а успостављени су и дипломатски односи на нивоу амбасада, али без формалног постављења амбасадора.²⁷⁾ Свакако једно од веома значајних питања између власти Србије и Црне Горе се односи и на недовршену сукцесију имовине бивше СФР Југославије.

Са друге стране, између Србије и Црне Горе је после 2006. године закључено више билатералних уговора, који представљају веома корисну основу за даљње унапређење њихових односа. Наиме, до краја 2012. године била су закључена и ратификована двадесет два билатерална међудржавна споразума између Србије и Црне Горе. (Видети прилог бр. 1)

Прилог бр. 1.:

Преглед билатералних споразума између Србије и Црне Горе са датумом ступања на снагу

1. „Протокол о успостављању дипломатских односа између Републике Србије и Републике Црне Горе“, 22. 6.2006
2. „Споразум између Републике Србије и Републике Црне Горе о социјалном осигурању“, 1. 1. 2008.

27) До краја текуће године очекује се потписивање споразума о разграничењу између Косова и Црне Горе. Видети: „Граница са ЦГ по Уставу из 1974.“, *Радио и Телевизија Црне Горе*, Подгорица, 12. август 2015, Интернет, <http://www.rtcg.me/vijesti/region/100540/granica-sa-cg-po-ustavu-iz-1974.html>, 13/08/2014.

3. „Споразум између Владе Републике Србије и Владе Републике Црне Горе о принципима и процедури за примену Споразума о подрегионалној контроли наоружања (цл. IV анекса 1-б општег оквирног споразума за мир у Босни и Херцеговини)“, 6. 7.2007.
4. „Протокол о сарадњи између Министарства спољних послова Републике Србије и Министарства иностраних послова Републике Црне Горе“, 7. 9.2007.
5. „Протокол између Министарства унутрашњих послова Републике Србије и Министарства унутрашњих послова и јавне управе Црне Горе о организовању и одржавању редовних састанака између представника граничних полиција на централном, регионалном и локалном нивоу“, 23. 5. 2008.
6. „Записник са састанка делегација Републике Србије и Црне Горе о међународном друмском превозу путника и терета“, 13. 2. 2009.
7. „Споразум између Владе Републике Србије и Владе Црне Горе о граничној контроли у железничком саобраћају“, 21. 7. 2010.
8. „Заједничко саопштење Републике Србије и Црне Горе“, 27. 4. 2009.
9. „Уговор између Републике Србије и Црне Горе о правној помоћи у грађанским и кривичним стварима“, 11. 6. 2010.
10. „Уговор између Републике Србије и Црне Горе о изручењу“, 11. 6. 2010.
11. „Уговор између Републике Србије и Црне Горе о међусобном извршењу судских одлука у кривичним стварима“, 11. 6. 2010.
12. „Споразум између Владе Републике Србије и Владе Црне Горе о превозу путника и ствари у међународном друмском саобраћају“, 27. 5. 2012.
13. „Споразум о економској сарадњи између Владе Републике Србије и Владе Црне Горе“, 10. 9. 2010.
14. „Споразум између Републике Србије и Црне Горе о узајамном подстицању и заштити улагања“, 10. 9. 2010.
15. „Протокол са састанка делегација Републике Србије и Црне Горе о друмском превозу путника и ствари, одржаног 5. и 6.11. 2009. године“, 6. 11. 2009.
16. „Споразум између Владе Републике Србије и Владе Црне Горе о размени средстава и документације“, 23. 5. 2012.

17. „Споразум између Владе Републике Србије и Владе Црне Горе о сарадњи у заштити од природних и других катастрофа“, 1. 12. 2011.
18. „Уговор између Републике Србије и Црне Горе о изменама и допунама уговора између Републике Србије и Црне Горе о изручењу“, 13. 4. 2011.
19. „Споразум између Владе Републике Србије и Владе Црне Горе о сарадњи и узајамној помоћи у царинским питањима“, 1. 9. 2011.
20. „Протокол о сарадњи Владе Републике Србије, Владе Великог Војводства Луксембурга и Владе Црне Горе о трансферу система *Belex fix* са београдске берзе, Република Србија на Црногорску берзу у Црној Гори“, 21. 12. 2010.
21. „Меморандум о сарадњи између Министарства здравља Републике Србије и Министарства здравља Црне Горе у области здравства и медицинских наука“, 21. 12. 2010.
22. „Уговор између Републике Србије и Црне Горе о избегавању двоструког опорезивања у односу на порезе на доходак“, 21. 12. 2011.

Извор: Преглед је сачињен на основу ширих података који су наведени на: „Билатерални односи са страним државама: Црна Гора“, Министарство спољних послова Србије, Интернет, <http://www.mfa.rs/sr/index.php/spoljna-politika/bilateralni-odnosi/117-bilateralni-odnosi/11558-crna-gora?lang=sr>, 12/08/2015.

Ипак, уколико се апстрахују најзначајнији проблеми у односима између Србије и Црне Горе, може се закључити да су они везани за још увек суштински неотпочет процес дефинисања међудржавне границе, а потом и статус Срба у Црној Гори и Црногораца у Србији. Такође, постоји и објективни проблем везан за немогућности имплементације института двојног држављанства између двеју држава.

3.1. Дефинисање међудржавне границе

Међудржавна граница између Републике Србије и Црне Горе још увек није дефинисана.²⁸⁾ У том смислу наведено питање може представљати проблем, који ипак свакако неће бити преодоминан-

28) Црна Гора није успела да реши граничне проблеме ни са другим постјугословенским државама. Наиме, свакако најзначајнији спор Црна Гора има са суседном Хрватском око полуострва Превлака иако са овом државом има најкраћу границу. Он је само привремено решен посебним протоколом између бивше СР Југославије и Хрватске (2002), а по свему судећи наведени спор ће бити упућен Међународном суду правде у Хагу на посебну арбитражу.

тан, у будућим билатералним односима. И поред оснивања Међудржавне комисије за разграничење између Републике Србије и Црне Горе од стране српског Министарства спољних послова још 2008. године нису уследили значајнији напори да се решење овог отвореног питања што пре постигне.

Српска страна указује и на чињеницу да предмет преговора међудржавног тима јесте и граница између Црне Горе и Косова.²⁹⁾ Ипак, треба имати у виду најаве да ће власти у Подгорици и Приштини убрзо потписати билатерални споразум о границама између Косова и Црне Горе, чему се званични Београд оштро противи.³⁰⁾ Званичници Црне Горе су више пута током протеклих година наглашавали да нема значајнијих отворених питања са Косовом у вези са утврђивањем њихове међусобне границе, те да то неће утицати на односе са новим „суседом“. Са друге стране, поједини представници косовске опозиције најављују да се оштро супротстављају закључењу овог споразума јер је на штету званичне Приштине.³¹⁾

3.2. Мањинска питања – најзначајнији „камен спотицања“ у билатералним односима

Статус Срба у Црној Гори, као и Црногораца у Србији, латентно оптерећује односе између Београда и Подгорице још од 2006. године. Изјава некадашњег председника Републике Србије, Бориса Тадића, дата приликом посете председника Црне Горе, Филипа Вујановића Београду 18. маја 2009. године, да је неопходно дефинисати статус Срба у Црној Гори као „аутохтоног народа“ ни-

Са друге стране, после „вештачки“ изазваног проблема око ушћа реке Суторине у Бокоторском заливу, где су поједине политичке партије у Босни и Херцеговини покушавале да оспоре границу Црне Горе позивајући се на историјску границу БиХ до окончања Другог светског рата у овој области, ипак је дошло до попуштања власти у Сарајеву и најаве да ће се крајем августа 2015. године потписати међудржавни споразум о разграничењу.

Међутим, са Албанијом питање границе је решено још 1926. године (у оквиру прве југословенске државе), али је 2009. године потписан и „Споразум о обнављању, поправци и одржавању пирамида, међупирамида и других граничних ознака дуж црногорско-албанске државне границе“. Видети: „Информација о досадашњим активностима на обављању послова разграничења и утврђивања државне границе и припремама за закључивање међународних уговора о државној граници са сусједним државама“, Министарство унутрашњих послова Владе Црне Горе, Подгорица, март 2013, стр. 3–20.

29) *Ibidem*, стр. 17.

30) Ив. П., „Потез Приштине је добра вијест“, *Побједа*, година LXXI, бр. 17834, Подгорица, 14. август 2015, стр. 2–3.

31) Радомир Томић, „‘Утопљеници’ се за Чакор хватају“, *Побједа*, година LXXI, бр. 17828, Подгорица, 8. август 2015, стр. 2–3.

је наишла на одобравање и благодонаклона ставове власти у Подгорици. У вези са наведеним није било ни додатних појашњења шта у правном смислу подразумева појам аутохтоног народа, односно да ли то подразумева конститутивност српске етничке заједнице у Црној Гори или одређену врсту специјалног статуса.³²⁾

Након доласка на власт Српске напредне странке у Србији половином 2012. године ово питање није поновно актуелизовано, а током бројних узвратних посета званичника двеју земаља оно готово и да није било постављано. Неговање субјективитета српске етничке заједнице у Црној Гори зато, чини се, више није извор сталних проблема и извесних суревњивости у односима двеју земаља. У септембру 2011. године је био постигнут договор о називу предмета матерњег језика у школама у Црној Гори (црногорски – српски, босански, хрватски), што представља велики напредак и у вези са статусом српске заједнице и могућношћу коришћења овог језика који је, према Уставу Црне Горе, „у службеној употреби“, али не и „службени језик“ у овој земљи.³³⁾ Такође, поједине политичке партије у Црној Гори указују на, како наводе, неповољан статус Српске православне цркве, као и на неадекватно одсликавање етничке структуре међу запосленима у јавној управи и државној администрацији укључујући и заступљеност Срба у њима. Наиме, према последњем попису становништва у овој земљи Срби чине 29% укупне популације (2011).

Битно је указати и на одређене проблеме које има црногорска заједница у Србији. Она је према попису 2002. године бројала 70.000 припадника, а девет година касније свега 38.527.³⁴⁾ Ово се може правдати и чињеницом да Црна Гора није успела, а преваходно захваљујући тамошњој власти, да закључи споразум о двојном држављанству са Србијом, што на одређени начин, прекида и њену везу са црногорском заједницом у суседној држави. Не би се могло објективно говорити о некаквој асимилацији Црногораца у Србији, али евидентно је да је након проглашења независности Црне Горе и прошлodeценијског „редефинисања“ самог концепта

32) Треба имати у виду да је Црна Гора Уставом из 2007. године дефинисана као грађанска држава и да могућност диференцијације аутохтоних и неаутохтоних народа није дозвољена. Видети: „Устав Црне Горе“, члан 1, *Службени лист Црне Горе*, број 1, година LXIII, Подгорица, 25. октобар 2007. Видети и: Драган Ђукановић, „Занемарени грађанин и ‘свемоћни’ етнос – легитимацијски темељи постјугословенских држава и ентитета“, у зборнику: *Устави у времену кризе: постјугословенска перспектива* (приредили: Милан Подунавац, Биљана Ђорђевић), *op. cit.*, стр. 103–118.

33) „Устав Црне Горе“, *op. cit.*, члан 13, став. 3 и став 1.

34) Александар Апостоловски, Новица Ђурић, „Црногорци у Србији, Срби у Црној Гори: Час их видиш, час их не видиш“, *Политика*, Београд, 23. децембар 2012, стр. 1–2.

идентитета црногорске нације (симболи, језик и црква) дошло и до његове различите перцепције у Србији и самим тим и смањења броја припадника ове етничке заједнице.³⁵⁾

Треба истаћи да је, у међувремену, дозвољена употреба црногорског језика у општини Мали Иђош (од 2010. године), где Црногорци имају значајног удела у становништву, а слична иницијатива недавно је покренута и у општини Врбас где постоји законска основа за службено коришћење овог језика.³⁶⁾ Са друге стране, Врховни суд је два пута до сада поништио решења о одбијању регистравања епархије иначе канонски непризнате, али у Црној Гори регистроване верске заједнице – Црногорске православне цркве у Србији.³⁷⁾ Наиме, у два наврата, крајем 2007. и током 2009. године Министарство вера Србије одбило је званичну регистрацију ове верске заједнице. У међувремену није уследио напредак у вези са решавањем овог питања, на чему инсистира како Црногорска партија у Србији, тако и неколицина процрногорских невладиних удружења у Србији (Удружење Црногораца „Крсташ“ и Црногорско културно-просветно друштво „Принцеза Ксенија“ из Ловћенца). Треба, са друге стране, истаћи да је, у складу са законском регулативом, током 2014. године успешно конституисан Национални савет Црногораца у Србији.

Најефикаснији начин за превазилажење проблема у вези са статусом Срба у Црној Гори и/или Црногораца у Србији представљало би потписивање билатералног међудржавног споразума, којим би се сва отворена питања додатно прецизирала. Он би оставио могућност пуне сарадње двеју матичних држава са припадницима својих заједница и осигурао коришћење њихових колективних права. Та су права свакако доминантно везана за употребу језика, очување националног идентитета, рад културно-просветних друштава, право на информисање на матерњем језику, али и учешће мањинских заједница на локалном нивоу власти.

---

35) Миша Ђурковић, „Како се конституишу нације: црногорски случај“, *Социолошки преглед*, оп. cit., стр. 3–36.

36) Да би одређени језик био у службеној употреби на локалном нивоу у Србији неопходно је да заједница која га користи има најмање 15 посто популације на нивоу јединице локалне самоуправе. Видети: „Црногорски језик у општини Врбас“, Саопштење Црногорске партије, Нови Сад, 6. август 2015.

37) О случају неприхватања званичне регистрације Црногорске православне цркве у Србији видети више у: Ненад Ђурђевић, *Остваривање слободе вероисповести и правни положај цркава и верских заједница у Републици Србији*, Канцеларија Омбудсмана у Србији, Београд, 2009, стр. 10–18.

3.3. Питање нерешеног двојног држављанства

Питање двојног држављанства између Републике Србије и Црне Горе тиче се статуса великог броја грађана обеју држава. Преговори о двојном држављанству, који су отпочели 1. октобра 2008. године, до данас нису дали никакве конкретне резултате. Овај проблем детерминишу одређени уставни и законски проблеми. Иако у Уставу Црне Горе из 2007. године није јасно назначено на који начин држављани ове државе могу стицати и друга држављанства, „Уставни закон за спровођење Устава“ (2007) предвидео је да држављани Црне Горе, који су држављанство неке друге државе стекли после 3. јуна 2006. године, могу да га задрже тек пошто се склопе споразуми о двојном држављанству са том земљом.³⁸⁾ Наведено је значило да припадници албанског, бошњачког и хрватског народа, који су пре стицања независности Црне Горе стекли права на држављанство матичних држава имају право да их задрже.

Овим ставом нису биле задовољне доминантне црногорске опозиционе политичке партије, а ни власти у Београду посебно у контексту доношења „Закона о изменама и допунама Закона о држављанству Републике Србије“ (2007), којим је дата могућност да сви Срби који живе изван ове државе могу имати и њено држављанство.³⁹⁾ Током септембра 2011. године уследила је измена „Закона о држављанству Црне Горе“, којим је омогућено убрзано добијање држављанства за грађане који су пет година пре проглашења независности ове републике (3. јуна 2006) били уписани у бирачки списак и који су у овој некадашњој југословенској републици имали пребивалиште. То подразумева да црногорско држављанство може бити стечено и без претходног отпуста из држављанства друге државе.

Ни по питању коначног регулисања двојног држављанства између Србије и Црне Горе није реално очекивати брзо постизање компромиса. Доминантни чиниоци власти у Црној Гори у томе виде опасност од суштинске промене евидентне, готово „идеалне“ (50%:50%) подељености тамошњег бирачког тела. Са друге стране, имајући у виду постојеће конструктивне позиције власти у Београду и Подгорици да се реше отворени проблеми, могао би се постићи такав међудржавни споразум који ће осигурати институт

38) „Уставни закон за спровођење Устава Црне Горе“, члан 12, *Службени лист Црне Горе*, бр.1/2007, Подгорица, 25. октобар 2007.

39) „Закон о изменама и допунама Закона о држављанству Републике Србије“, *Службени гласник Републике Србије*, бр. 90/07.

двојног држављанства за грађане Србије и Црне Горе, без активног и пасивног гласачког права, а у складу са релевантном регулативом Савета Европе.⁴⁰⁾

На овај начин би се избегао дисбаланс у вези са такозваним „двојним“ гласањем, али би се умногоме побољшао и статус великог броја грађана Црне Горе и Републике Србије. Такође, треба убрзано регулисати и питање избеглих и расељених лица српске националности из Хрватске, Босне и Херцеговине и са Косова, а која су тренутно настањена у Црној Гори.⁴¹⁾

4. ПЕРСПЕКТИВЕ БУДУЋИХ СРПСКО-ЦРНОГОРСКИХ ОДНОСА: ПРЕВАЗИЛАЖЕЊЕ НЕСПОРАЗУМА ИЗ НОВИЈЕ ИСТОРИЈЕ

У предстојећем периоду се, свакако, може очекивати даље и додатно побољшање међудржавних односа између Републике Србије и Црне Горе. То, као што је већ напоменуто, умногоме зависи од односа политичких елита у обема државама. Треба, још једном напоменути, да су економски односи између Србије и Црне Горе у успону, са значајним суфицитом економске размене у корист наше земље. Постоје, истовремено, и бројни потенцијали за сарадњу у области енергетике и инфраструктуре, а не треба потценити ни чињеницу да је црногорско приморје традиционално веома значајна дестинација за српске туристе.

Република Србија и Црна Гора имају и заједничко настојање да постану чланице Европске уније и с тим у вези остварују значајну сарадњу.⁴²⁾ Такође, оне су евидентне „предводнице“ евроин-

---

40) “European Convention on Nationality”, ETS No. 166, Council of Europe, Strasbourg, 6 November 1997.

41) Према проценама појединих организација број избеглих лица са некада ратом захваћених подручја бивше Југославије у Црној Гори износи око 20.000 (14.000 са територије Косова и 6000 из Босне и Херцеговине и Хрватске).

Влада Црне Горе је 2009. године усвојила посебан акциони план за решавање статуса избеглих лица. Овим документом се избегла лица изједначавају са свим странцима који бораве у Црној Гори, као и са држављанима ове земље када су у питању социјално-економска права. Међутим, избегла лица са Косова и из БиХ и Хрватске у Црној Гори, који су преодоминантно српске етничке припадности, немају право на добијање црногорских путних исправа, као ни бирачко право. Видети: „Иновирани Акциони план за рјешавање статуса расељених лица из бивших југословенских република и интерно расељених лица са Косова који бораве у Црној Гори“, Влада Црне Горе, Подгорица, 3. новембар 2009.

42) Видети: „Споразум о сарадњи Владе Републике Србије и Владе Црне Горе у контексту приступања Европској унији“, Београд, 10. децембар 2013.

теграционог процеса на Западном Балкану, имајући у виду њихов кандидатски статус и отпочете преговоре о чланству.⁴³⁾ Истовремено, обе државе подржавају напоре да се ојачају постојећи видови мултилатералне сарадње на југоистоку Европе и да они постану што функционалнији. У том контексту током 2013. године Црна Гора је званично предложила концепт „Западнобалканске шесторке“, који је функционално и секторски требао ојачати и ефикаснијом учинити регионалну сарадњу у овом делу Европе.⁴⁴⁾ Такође, обе државе успешно сарађују и у раду Уједињених нација, Савета Европе и Организације за европску безбедност и сарадњу. Половином фебруара српски министар иностраних послова, Ивица Дачић посетио је Црну Гору, а у вези са консултацијама које се односе на српско председавање Организацијом за европску безбедност и сарадњу током текуће 2015. године.⁴⁵⁾ На овај начин Србија је показала колико је привржена одржавању консултација са партнерима у оквиру региона, а везано за актуелна (пан)европска збивања, а посебно за кризу у Украјини.

Побољшаној перспективи сарадње двеју држава ће допринети и до сада бројни закључени међудржавни споразуми о сарадњи у бројним областима. Ипак, њихов број свакако треба повећати и тако додатно консолидовати билатералне односе између Републике Србије и Црне Горе. Полазећи од наведеног веома је битно да се што пре интензивира и дијалог међувладине комисије око разграничења између Србије и Црне Горе. Такође, свако коначно решење везано за ово питање треба да почива на пуној слободи кретања људи у пограничним деловима двеју држава и да олакша прекогранични саобраћај.

Такође, било би добро интензивирати дијалог о потенцијалном међудржавном споразуму о статусу српске етничке заједнице у Црној Гори, као и Црногораца у Србији. Овај споразум би, на основу стандарда међународног права, могао осигурати пуно очување субјективитета наведених заједница и имплементацију њихових уставом и законом утврђених колективних права. Евидентан

43) Драган Ђукановић, „Западни Балкан 2014. – напредак у европским интеграцијама или стагнација?“, у зборнику: *Србија, регион и Европска унија*, Институт за међународну политику и привреду (приредили: Драган Ђукановић, Александар Јазић и Милош Јончић) Београд, 2015, стр. 247–259.

44) О овом концепту, који је био предложен од стране министра вањских послова Црне Горе, Игора Лукшића, видети више у: Драган Ђукановић, „Западнобалканска шесторка – европски подстицаји регионалној сарадњи“, *Европско законодавство*, год. 12, бр. 45–46, Београд, 2013, стр. 302–312.

45) „Председавајући ОЕБС-у Дачић у посети Црној Гори, похваљује реформску агенду Владе“, Подгорица, 17. фебруар 2015, Саопштење Министарства спољних послова Србије, Београд, 17. фебруар 2015.

застој у преговорима о двојном држављанству између Републике Србије и Црне Горе може бити превазиђен захваљујући потписивању посебног међудржавног споразума, који не би подразумевао право такозваног двојног гласања. То значи да би грађани ових држава могли имати активно и пасивно бирачко право искључиво у једној од земаља.

На самом крају битно би било указати и на нужност пуног растерећења обеју страна од готово дводеценијских суревњивости и неповерења на релацији Београд–Подгорица. Чињеница да су обе државе суверене и међународно признате већ готово деценију добра је основа за наведени процес. Потребу за пуном нормализацијом односа између Републике Србије и Црне Горе правда и неупитна културолошка, језичка, етничка и историјска блискост народâ и грађана двеју држава, али, што је веома битно, и њихови заједнички економски интереси.

ЛИТЕРАТУРА

- Андријашевић, Живко: *Историја Црне Горе*, Vukotić Media, Atlas fondacija, Београд, 2015.
- Апостоловски, Александар, Ђурић, Новица, „Црногорци у Србији, Срби у Црној Гори: Час их видиш, час их не видиш“, *Политика*, Београд, 23. децембар 2012, стр. 1–2.
- „Ауто пут Бар–Бољаре“, Интернет, <http://autoput.me/>, 12/08/2015.
- „Билатерални односи са страним државама: Црна Гора“, Министарство спољних послова Србије, Интернет, <http://www.mfa.rs/sr/index.php/spoljna-politika/bilateralni-odnosi/117-bilateralni-odnosi/11558-crna-gora?lang=sr>, 12/08/2015.
- „Билатерални односи: Србија“, Министарство вањских послова и европских интеграција Црне Горе, Интернет, <http://www.mvpei.gov.me/rubrike/bilateralni-odnosi/bilateralni-odnosi/srbija>, 18/08/2015.
- „Вањскополитички приоритети Црне Горе“, Министарство вањских послова и европских интеграција Црне Горе, Подгорица, Интернет, <http://www.mvpei.gov.me/ministarstvo/spoljno-politicki-prioriteti>, 12/08/2015.
- „Граница са ЦГ по Уставу из 1974.“, *Радио и Телевизија Црне Горе*, Подгорица, 12. август 2015, Интернет, <http://www.rtcg.me/vijesti/region/100540/granica-sa-cg-po-ustavu-iz-1974.html>, 13/08/2014.
- Ђукановић, Драган и Лађевац, Ивона, „Концепција ‘уставног национализма’ у конститутивном акту Републике Црне Горе“, *Теме*, год. XXXIV, бр. 1, Универзитет у Нишу, Ниш, 2010, стр. 289–298.
- Ђукановић, Драган, „‘Идентитетска питања’ и линије унутрашњих подела у Црној Гори“, *Међународни проблеми*, год. LXVI, бр. 3–4, ИМПП, Београд, 2014, стр. 395–422.

- Ђукановић, Драган, „Западнобалканска шесторка – европски подстицаји регионалној сарадњи“, *Европско законодавство*, год. 12, бр. 45–46, Београд, 2013, стр. 302–312.
- Ђукановић, Драган: „Занемарени грађанин и ‘свемоћни’ етнос – легитимацијски темељи постјугословенских држава и ентитета“, у зборнику: *Устави у времену кризе: постјугословенска перспектива* (приредили: Милан Подунавац, Биљана Ђорђевић), Факултет политичких наука, Удружење за политичке науке Републике Србије, Београд, 2014, стр. 103–118.
- Ђукановић, Драган, „Западни Балкан 2014. – напредак у европским интеграцијама или стагнација?“, у зборнику: *Србија, регион и Европска унија*, Институт за међународну политику и привреду (приредили: Драган Ђукановић, Александар Јазиф и Милош Јончић) Београд, 2015, стр. 247–259.
- Ђурђевић, Ненад: *Остваривање слободе вероисповести и правни положај црква и верских заједница у Републици Србији*, Канцеларија Омбудсмана у Србији, Београд, 2009, стр. 10–18.
- Ђурковић, Миша, „Како се конституишу нације: црногорски случај“, *Социолошки преглед*, год. XLIV, бр. 1, Београд, 2010, стр. 3–36.
- “European Convention on Nationality”, ETS No. 166, Council of Europe, Strasbourg, 6 November 1997.
- „Закон о изменама и допунама Закона о држављанству Републике Србије“, *Службени гласник Републике Србије*, бр. 90/07.
- „Иновирани Акциони план за рјешавање статуса расељених лица из бивших југословенских република и интерно расељених лица са Косова који борава у Црној Гори“, Влада Црне Горе, Подгорица, 3. новембар 2009.
- „Информација о досадашњим активностима на обављању послова разграничења и утврђивања државне границе и припремама за закључивање међународних уговора о државној граници са сусједним државама“, Министарство унутрашњих послова Владе Црне Горе, Подгорица, март 2013.
- Ив. П., „Потез Приштине је добра вијест“, *Побједа*, година LXXI, бр. 17834, Подгорица, 14. август 2015, стр. 2–3.
- „Коридор 11“, Министарство грађевинарства и урбанизма Владе Републике Србије, Интернет, <http://mgu.mgsi.gov.rs/lat/koridor-11.php>, 12/08/2015.
- „Мило Ђукановић: Односи Црне Горе и Србије никада нису били бољи у новијој историји“, ТАНЈУГ, 27. децембар 2013.
- „Основи нових односа Црне Горе и Србије“, *Време*, Београд, 4. јануар 2001.
- Пајовић, Радоје: *Контрареволуција – четнички и федералистички покрет 1941-1945*, „Обод“, Цетиње, Историјски институт СР Црне Горе, Титоград, 1977.
- „Председавајући ОЕБС-у Дачић у посети Црној Гори, похваљује реформску агенду Владе“, Подгорица, 17. фебруар 2015, *Саопштење Министарства спољних послова Србије*, Београд, 17. фебруар 2015.
- „Спољнополитички приоритети Црне Горе“, Влада Црне Горе, 15. новембар 2006.
- „Споразум о сарадњи Владе Републике Србије и Владе Црне Горе у контексту приступања Европској унији“, Београд, 10. децембар 2013.

Стратегија очувања и јачања односа матичне државе и дијаспоре и матичне државе и Срба у региону, Министарство вера и дијаспоре Владе Републике Србије, Београд, 2011.

Томић, Радомир, „Црногорци у ‘пакету’ са Србима“, *Побједа*, год. LXXI, бр. 17832, Подгорица, 12. август 2015, стр. 2–3.

Томић, Радомир, „‘Утопљеници’ се за Чакор хватају“, *Побједа*, година LXXI, бр. 17828, Подгорица, 8. август 2015, стр. 2–3.

„Устав Црне Горе“, *Службени лист Црне Горе*, број 1, година LXIII, Подгорица, 25. октобар 2007.

„Уставна повеља државне заједнице Србија и Црна Гора“, *Службени лист Србије и Црне Горе*, бр. 1/2003.

„Уставни закон за спровођење Устава Црне Горе“, члан 12, *Службени лист Црне Горе*, бр.1/2007, Подгорица, 25. октобар 2007.

„Црногорски језик у општини Врбас“, Саопштење Црногорске партије, Нови Сад, 6. август 2015.

Dragan Djukanovic

THE REPUBLIC OF SERBIA AND MONTENEGRO – ANALYSIS OF BILATERAL RELATIONS AND PROBLEMS AFTER 2006

Resume

Relations between the Republic of Serbia and Montenegro, almost a decade after the disappearance of the State Union of Serbia and Montenegro in 2006, are characterized by numerous oscillations, but also with many still unresolved bilateral unsolved problems. These concerns are largely connected with interpersonal relations between political leaders in Belgrade and Podgorica, and it is obvious that until the arrival to power of the Serbian Progressive Party in Serbia (2012) this was the most controversial period of their relationship. On the other hand, the unilateral declaration of independence of Kosovo in mid-February 2008 and the its recognition by Montenegro were again disrupted and shaken relations between the two countries and this issue is in some ways remained dominant between Belgrade and Podgorica until the second half of the 2012. However, a new and more favorable trend in bilateral relations with Serbia with Montenegro points to the enhanced scope of mutual visits of officials of the two countries during 2013 and 2014 (a total number of 12 visits). Moreover, both countries have much interest to improve the economic cooperation, and cooperation in the development of regional railway and road infrastructure (Railway Belgrade-Bar, Corridor 11/Highway Bar-Boljare, etc.).

Relations between Montenegro and Serbia, as the author suggests, are characterized by determining specific problems, which are related to the still undefined interstate border and insufficiently resolved position and status of Montenegrins in Serbia and Serbs in Montenegro. Perhaps the most significant problem in the relations between Serbia and Montenegro is the failure to sign an interstate agreement on 'dual' citizenship, which is a significant problem for many citizens of these countries. However, the author concludes that these problems will soon be resolved if there was mutual interest and political will of the political elites of the Republic of Serbia and Montenegro.

In the future relations between the Republic of Serbia and Montenegro will be greatly improved, according to the author, and both countries are the leaders of the process of European integration in the region of Western Balkans. They will do this, and thanks to the complementarity of their other pursuits related to regional cooperation and cooperation within international organizations. In this sense, Serbia is under the chairmanship of the Organization for European Security and Cooperation (OSCE) during 2015 showed a desire for intensification of the bilateral consultations with Montenegro, on certain European issues like the crisis in Ukraine. At the end the author points out that it is essential that the authorities in Belgrade and Podgorica forswear their bad heritage for nearly two decades long mutual disputes and misunderstandings, but also to further intensify mutual cooperation with special emphasis on the economics issues.

Key words: Republic of Serbia, Montenegro, bilateral relations, borders, minority communities, dual citizenship

---

* Овај рад је примљен 17. августа 2015. године а прихваћен за штампу на састанку Редакције 10. септембра 2015. године.